

Dış Politikada Medyanın Rolü¹ Özlem İpek²

Dış Politikada Medyanın Rolü

Öz

Medya, kitlesel güçleri etki altına alarak, karar alma dönemlerinde hükümetleri, karar alıcıların yaklaşımlarını yadsınamayacak ölçüde etkilemektedir. Uluslararası ilişkilerin istikrar argümanlarının merkezinde yer alan dış politika kararları, medya hegemonyasında yapısal değişikliklere uğramaktadır. Dünya sistemindeki iç dinamiklerin etkisiyle uluslararası politikada karar vericiler; medyanın ideolojik söylemleriyle, kutuplaşmalarıyla, eylemsel baskılarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Kamuoyunu meşurlaştırmak gereğiyle medya, dış politika kararlarında hedeflenen söylemlerine uygun kararlar çıkmasında etken güç olabilmektedir. Uluslararası ilişkiler disiplini açısından medyanın faktörleri değerlendirildiğinde; kitleleri etkilemek, kamuoyu oluşturmak, karar alıcıları kamuoyu perspektifinde etki altında bırakmak üzere oluşmuş güç parametreleri bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Tezkere, Türk Dış Politikası, Medya, Karar Alıcılar, Medya ve Dış Politika

The Role of the Media in Foreign Policy

Abstract

Media with its massive force influences governments and decision-makers to an undeniable extent. International policy decisions outside the conventional policy and processes are undergoing structural changes in the media hegemony. Decision-makers in foreign politics under the influence of internal dynamics in the World are confronted with ideological discourses of the media, polarizations, and systematic pressures. Media can be a major force in producing desired policy outcomes by influencing public opinion. When media factors are evaluated in terms of international relations discipline; power parameters such as influencing masses, forming public opinion, influencing decision-makers come into play. The perspective that media influence internal and external affairs in decision-making is discussed in this article.

Keywords: Turkish Foreign Policy, Media, Decision-Makers, Media and Foreign Policy

1. Giriş

Medya, uluslararası politikada aktör görevinde olan devletlerin dış politikada karar alma sürecinde etkili olan kitle iletişim aracıdır. Kamuoyu oluşturmada etken rol üstlenen medya, hükümetlerin dış politika stratejisine yön vermede etkindir. Dış politikanın küresel eklemleri olan karar verme yaklaşımları ve karar alma sürecinde etken rol üstlenen kamuoyu, medyanın dış politikaya yönelik etken gücünü ve bu gücün belirleyici özelliklerini oluşturmaktadır. Uluslararası ilişkilerde diplomasi sürecinin ve stratejik hamlelerin üstün gücü olan karar vericiler, kamusal gücün etkinliğini medya kaynakları vasıtasıyla kabul etmektedirler. Dış ilişkilerde medyanın karar alma sürecine etkisi ve karar alma yaklaşımlarının dış politikada kavramsal açıklaması çalışma içerisinde yansıtılacaktır. Dış politikanın kavramsal ve kuramsal açıklamalarına çalışma içinde yer verilerek medya ile ilişkisi açıklanacaktır.

2. Dış Politikanın Dinamikleri

Dış politika, uluslararası sistemin kurucu unsurlarından olan bir yaklaşımın ve devletlerin eylemlerine yönelik bir sistemin parçasını oluşturmaktadır. Kavramsal olarak özneler arası bir tanımlama ifadesi bulunmayan dış politikanın, literatürde farklı açıklamaları bulunmaktadır. En niteleyici ifadeyle “dış politika, uluslararası ilişkilerde bağımsız bir aktör tarafından yürütülen resmi nitelikli dış ilişkilerin tanımı” (Hill, 2003, s. 3) ve “hükümetlerin uluslararası alanda eylemlerine rehberlik etmesi için kullandıkları stratejilerdir” (Goldstein ve Pevehouse, 2015, s.

¹This article is derived from a thesis defended in İstanbul Yeni Yüzyıl University Graduate School of Social Sciences.

² İstanbul Yeni Yüzyıl University, Graduate School of Social Sciences, Department of Political Science and International Relations. iprekozem@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0130-4458>

206). Dış politika; devletin politika yapıcılarının, uluslararası sistemdeki diğer devletler veya uluslararası aktörlere yönelik olarak ilettiği yöntemler, planlı davranış kalıpları ve hedefe ulaŐma gayretlerinin bütünüdür (Gözen, 2001, s. 3). Devletlerin uluslararası sistemde diğer devletlere yönelik fillerini oluşturan dış politika, disiplinler arası bir yaklaşımı ifade etmektedir. “Dış politikanın belirlenmesi esasında iki metodoloji bulunmaktadır: Bunlardan birincisi çıkar odaklı bir dış politika yürütmek, ikincisi değerler üzerinde dış politika geliŐtirmek” (Targhan, 2013, s. 4). Rasyonel uluslararası ilişkilerin disiplini içerisinde yer alan temel teori olan ‘güç’ kavramı, bu sistemin doğal sonucu olan çıkar unsuruna dayanmaktadır. Devletlerin çıkarları, değerler perspektifinde ele alınarak uluslararası sistemin içinde örgütsel bir yaklaşımın içinde değerlendirilmektedir.

Dış politika stratejileri, dinamikler üzerine konumlandırılarak bölgesel ya da küresel ölçekte değerlendirilerek uygulanır. Dış dinamikler; uluslararası sistemin niteliği, o sistem ve ortamın temel unsurlarının bölge üzerinde yaptığı her etki, bir de ülkenin jeo-stratejik konumu tarafından oluŐturulurken i dinamikler; bir ülkenin ekonomik, siyasi, hukuki gibi yapılarının karar vericiler tarafından ideolojilerini kapsayıcı Şekilde yansımalarıdır (Oran, 2000, s. 130). Dış politikanın belirleyici unsurlarından olan etkiler değerlendirildiğinde; jeo-stratejik, jeopolitik, coğrafik, bölgesel ve küresel ölçekteki ekonomik alıcılarının dıŐında ‘karar vericiler’ büyük etkindir. “Devletin içinde ve dıŐında geliŐen olaylar karar vericilerin dış politikadaki yeteneklerini ve hareket alanlarını azaltmakta veya arttırmaktadır. Devlet, karar vericiler olmadan politika yapamaz, karar alamaz ve uygulayamaz” (Arı, 2013, s. 133). BiliŐsel devrimin adlandırılmasından yola çıkılan dış politika kavramında; dış politika yapıcısı bireylerin, zihinlerinin tabularasa³ olarak ele alınmasının olanaksız olduğunu ve karar vericilerin algılamalarına yönelik etkiler ele alındığında, bireylerin algılamalarının değeri, kişisel özellikleri, geçmiŐ deneyimleri gibi unsurların oluşturduğu inanç sisteminden etkilendiği açıklanmıştır (Voss ve Dorsey, 1992; Ereker, 2010, s. 41).

Dış politikada analizinde yer alan karar verme yaklaşımı R.C Synder ile literatüre kazandırılmıŐtır (Syender, 1962, s. 24). Karar verme yaklaŐımını veya teorisini benimseyenler, dış politikayı sadece karar vericiler üzerinde durarak analiz edilebileceğini göstermeye çalıŐmaktadır (Arı, 2013, s. 134). Dış politikaya göre; dış politika kararları ve ıktıları karar alıcılar tarafından Őekillendirilir. Uluslararası ilişkiler ile dış politikanın kesiŐim noktasını oluşturan devletler değil karar alıcılardır. “Dış politika açısından ‘karar alma’; devletin uluslararası siyasi sistemde herhangi bir durum/olay karŐısında tepkisini ya da görüşünü ortaya koymasını veya eylemde bulunmasını gerektiği durumlarda var olan seçenekler arasından tercih yapma davranıŐıdır (Aksu, 2004, ss. 8-9).

Karar alma yaklaşımında, devletlerin davranıŐları analiz edilirken devletleri rasyonel davranan bütüncül öğeler olarak ele almaktan ziyade, daha alt birimlerden oluşan ve politikalarını bunların belirlediği çoğulcu bir yapı olarak görülmeleri söz konusudur (Arı, 2006, s. 513). Uluslararası politikanın ana aktörü olan devlet, karar alma yaklaşımında başat aktör olmaktadır (Aydınlı, Kurubaş ve Özdemir, 2009, s. 23). Uluslararası ilişkilerde devletin başat aktör olması, karar alıcıların devlet adına en faydalı olanı tercih edeceği temel varsayım kabul edilmiştir (Keohane, 1984, s. 66).

“Karar alma, dış dünyadan alınan geri bildirimler sonucunda uygulamaların yapıldığı bir yönlendirme sürecidir” (Goldstein ve Pevehouse, 2015, s. 185). Karar alma sürecinde baŐlangıç “rasyonel model” ile belirlenir. Karar alıcıların hedeflerinin saptandığı bu modelde önermeler olasılıklar dahilinde karŐılaŐtırılarak değerlendirilir. Hükümeti oluşturan karar vericiler hedef-

³ *Tabularasa*, John Locke’un ortaya attığı ‘boŐ levha’ önermesine iŐaret eder. Bir ampirist olan Hume’a göre, zihnimizde dođuŐtan gelen fikir yoktur. Bununla birlikte Hume nedenselliğe karşı çıkmaktadır.

leri doğrultusunda rasyonel olarak koşabilen bireylerden oluşmaktadır. Karar alıcıların farklı hedefleri, belirsizlikler üzerine kurulan beklentiler rasyonel karar alma modelini çoklu bilinmezliklerle karşı karşıya bırakmaktadır. Rasyonel modelde başat aktör olan devlet, stratejik sorunları analiz ederek, tasarlanmış hedeflere eylemlerle ulaşmaya çabalar. Devlet, çıkarlarını maksimum kılar ve stratejik sorunlara çözümler getirir (Goldstein ve Pevehouse, 2015, s. 185).

Karar alma modelinin bir diğer alternatifi “örgütsel süreç” modelidir. Bu modelde dış politika karar alıcıları, genellikle hedeflerin ve alternatif eylemlerin emek-yoğun olan belirleme sürecini atlar ve karar alma sürecinde kararların genelinde standartlaşmış tepkilere ve standart işleyiş prosedürlerine güvenirlir (Brown ve Ainley, 2006, s. 65). Çok sayıda örgüt tarafından ele alınan kararlar bir üst kuruma sunularak merkezi istihbarat tarafından organize edilmeye dirençli olduğu varsayılmaktadır. Dış politika kararlarında etken olabilen örgütler standart işlemler prosedürleriyle örgütsel işleri yapmaktadırlar.

‘Hükümet pazarlık modelinde’; dış politika kararlarının çıkarları ölçüsünde farklılaşan hükümet sistemi ele alınmaktadır. Hükümet kurumları arasındaki karar alma süreçleri sonuçların çıkarları ölçüsünde değerlendirilerek dış politikaya yansıtılır.

Bireysel karar alıcı yaklaşımında; bireylerin eylemlerine indirgenen sistem olarak ele alınmaktadır. Rasyonel karar alma sürecinde davranış, görüş ve kişisel deneyimler bireysel karar alıcıları etkilemektedir. Farklı değer yargılar ve inançlar uluslararası ilişkilerdeki karar alma süreçlerine yön vermektedir. Bireylerin geçmişleri, bellekleri, psikolojik özellikleri ve en önemlisi algıları verilecek dış politika kararlarında belirleyici rol oynar (Arı, 2013, s. 515). Neticede dış politika karar alıcıları “insanlardır” ve onlar kendi içsel ve dışsal çevrelerinden bağımsız hareket edemezler (Hudson, 2005, ss. 1-30).

Politik psikolog olarak bilinen, örgüt kuramcılarında Herbert Simon karar alma davranışlarıyla ilgili daha gerçekçi bir izah geliştirmeye öncülük etmiştir. İki kavram öne sürerek, ‘sınırlı rasyonelite’ (*bounded rationality*) ve ‘yeterince iyi olana kanaat etme davranışı’na (*satisficing behavior*) öncülük etmiştir (Tarhan, 2004, s. 22). Herbert, karar alıcıların rasyonel olduklarını, bunu kendilerine iletilen bilginin sınırları içerisinde gerçekleştirebildiklerini savunmaktadır.

Morgenthau’ya göre, bir dış politika ne kadar kusursuz çizilmiş ve uygulanmış, ne kadar kusursuz yönetilmiş, ne kadar zengin kaynaklara dayanmış olursa olsun temelinde iyi bir yönetim, nitelikli bir hükümet olmadığı takdirde hiçbir işe yaramayabilir. Bunlar, ulusal gücü meydana getiren maddi ve beşeri kaynaklarla izlemekte olan dış politika arasında denge kurması, bu kaynakların kendi aralarında denge kurması ve izlenecek dış politika konusunda halkın desteğini kazanmasıdır. Dış politikada ilişkilerin devlet tekelinde olmayıp çoğulcu aktörler dünyası ile şekil aldığı ve tek bir gücün yerine küresel güçleri barındıran bir oluşuma dayandığı gözlenmektedir. Uluslararası ilişkiler disiplini güç ve çıkar kavramlarına dayanmakta olup savaş ve gücün belirleyici olduğu bir çerçevede şekillenirken bugün küresel ekonomik gelişmelerle toplumlar bütünleştiği güç ve savaş unsuru yerine “ekonomi” ve “kültür öne çıkmaya ve jeo-politika yerine “jeo-ekonomi” hatta “jeo-kültürel” unsurlara yerini bırakmaya başlamıştır (Yılmaz, 2013, s. 6).

Dış politika, oldukça karışık formel ve enformel ilişkilerin, ittifakların, çatışmaların ve işbirliklerinin oluşturduğu bir sistem içerisinde olgunlaşmakta ve gelişmektedir. Egemen sınırların içinde bir oluşum gösteren dış politika “yüksek siyaset olarak kabul edilen bir hükümet etkinliği” olarak açıklanmaktadır” (Aydemir, 2016, s. 37). Dış politika, uluslararası ilişkiler disiplininin bir alt inceleme dalı olup, bir devletin diğer devlete ya da devlet gruplarına, bir bölgeye veya genel olarak uluslararası sisteme dönük eğilimleri ile ilgilidir” (Aydemir, 2016, s. 349).

3. Dış Politikanın Oluşum Unsurları

Dış Politika oluşumu unsurları bu bölüme iki teorisyenin görüşlerinden ve yaklaşımlarından yola çıkılarak değerlendirilecektir.

3.1. Robert Putnam: İki Seviyeli Oyun Teorisi

Amerikalı ünlü siyasetçilerden Robert Putnam, dış politika teorisi sunarak “iki seviyeli bir diplomatik oyun” kavramını oluşturdu. Putnam’a göre diplomasi eşzamanlı olarak izlenen iki oyundan oluşmaktadır. Uluslararası ilişkileri açıklamak adına Putnam, devletler arasındaki müzakerelerin diplomatların eşzamanlı olarak hem kendi ülkelerindeki seçmenlerle hem de diğer ülkedeki muadilleriyle müzakerede bulunduğu “iki düzeyli oyunlar” olduğunu vurgulamıştır (Huntington, 2013, s. 444). Teoriye göre; iç ve dış faktörlerin dış politika yapım sürecini nasıl ve ne zaman etkilediği sorusu üzerinde durulmaktadır. Yerel ve uluslararası diplomatik gelişmelerin sistematik olarak açıklandığı bu teoride Putnam, uluslararası müzakerelerin ulusal (iç politik) ve uluslararası (hükümetler) iki ayrı düzeyde eş zamanlı yürüyen müzakerelerden oluştuğunu belirtmekte ve aktörlerin çıkarlarının iki düzeyde de örtüşmesi durumunun başarı anlamı taşıdığı öne sürülmektedir. Putnam, ilk seviyede; politika yapıcılar iktidara geldiklerinde ve yönetimleri sürecinde çeşitli grupların desteği karşılığında bu grupların hükümet ve siyasetçileri etkilemeye çalışan bir politikaya yöneldiğini belirtmiştir (Turan, 2012). İkinci seviyede, uluslararası gelişmelerin olumsuzluklarının minimize edildiği ve iç aktörlerin baskılarının aza indirildiği bir seviye yer almaktadır.

Putnam; politika yapıcıların, ulusal düzeyde hükümet üzerinde etkide bulunan sosyal ve politik aktörlerin çıkarlarını tatmin etmeye çalıştığı ve dış politik gelişmelerin olumsuz sonuçlarını minimize etmek durumunda olduğunu savunmaktadır (Putnam, 1998, ss. 427-460).

Putnam’ın iki seviyeli oyun metaforu, ulusal ve uluslararası politikanın dinamiklerini bir tartışma olarak ele almış ve devletleri iki aşamalı şekilde politik ve diplomatik hamlelerini gerçekleştirdiği bir oyun içerisinde değerlendirmiştir. Diplomatik tercihlerini iç koşullar ekseninde ele alan ilk yaklaşımda hükümetler, güç sahipleri olarak koalisyon kurma yolunu ülke içindeki diğer grupların desteğini alarak gerçekleştirmek amacıyla hareket ederler. İkinci seviyede hükümetler, uluslararası düzeyde diplomasi girişimlerini toplumsal destekleri göz önünde bulundurarak ülkeler arası pozisyonlarını güçlendirecek şekilde iç talepleri karşılamaya yönelik pazarlık yapmayı tercih ederler. İki aşamadan oluşan diplomatik süreçlerde iktidar grupları ya da siyasi liderler her iki oyun tahtasında baş aktör olarak yer almaktadırlar. Uluslararası diplomatlardan oluşan ilk masada yer alan temsilciler süreci oyun tahtasında değerlendirirken; ulusal masada yer alan parti ve parlamento temsilcileri hamleleri ilk oyunculara göre gerçekleştirmektedirler. Bu iki seviyeli oyunda oyuncular için siyasi hamleler, ekonomik retorikler, oyun masasının durumuna netlik kazandıracak önemli hamlelerdendir. İki tablo metaforuna göre uluslararası masada yer alan oyuncular rahatsızlık verici bir durumda yerlerinden çıkartılabilir. İki seviyeli oyunda, karmaşıklıklar oyuncuların rasyonel hamleler yapmasına engel olabilmektedir. “Bir aşamada bir oyuncu için rasyonel olan hamle, diğer aşamadaki aynı oyuncu için zararlı olabilmektedir” (Wilson, 2010, s. 2). İki seviyeden oluşan teoride ilk seviyede uluslararası pazarlık kurucu görevini üstlenen baş müzakereci ve çoklu kuruluşlardan oluşan birim; ikinci seviyede müzakere sonucunu parlamento tarafından onaylanma sürecinin yaşandığı kritik bir seviyede bulunmaktadır. Müzakerelerin aktörler tarafından yürütüldüğü uluslararası seviye ve varılan anlaşmayı onaylayan iç siyasetten oluşan ikinci seviye ile kurulan teoride; iç siyasi gelişmelerin uluslararası müzakere koşullarına yansıdığı bir denklem olarak görülmektedir. Bu koşullar dikkate alındığında Putnam, iki seviyeli oyunun kazanımını gerekli çoğunluğun sağlandığı ve onaylandığı parlamenter sistemin sonucuna dayandırmaktadır. *Win set* olarak adlandırılan oyun setinde; hükümetler bir anlaşma yoluna gidip ülke çıkarları adına en uygun

anlaşmayı onaylamaktadırlar. İç aktörler tarafından onaylanan ‘win set’ uluslararası seviyedeki anlaşmalar açısından büyük çaplı kazanım belirleyicisi olarak yer almaktadır. Putnam, win set boyutunu teorisinde yer alan üç etken kümülatifinde değerlendirmektedir. “İç koalisyonlar ve tercihler, iç kurumlar ve müzakerecilerin uluslararası seviyedeki stratejileri” (Putnam, 1998, s. 438) olarak nitelemektedir. Putnam’a göre; demokratik yönetimlerin küçük çaplı win-setler gerçekleştirebildikleri ve bir anlaşma sağlanması durumunda bu şartların belirlenmesi ile daha iyi bir sonuca ulaşıldığı görüşünü kabul etmektedir.

3.2. Jakob Gustavsson’un Teorik Yaklaşımı

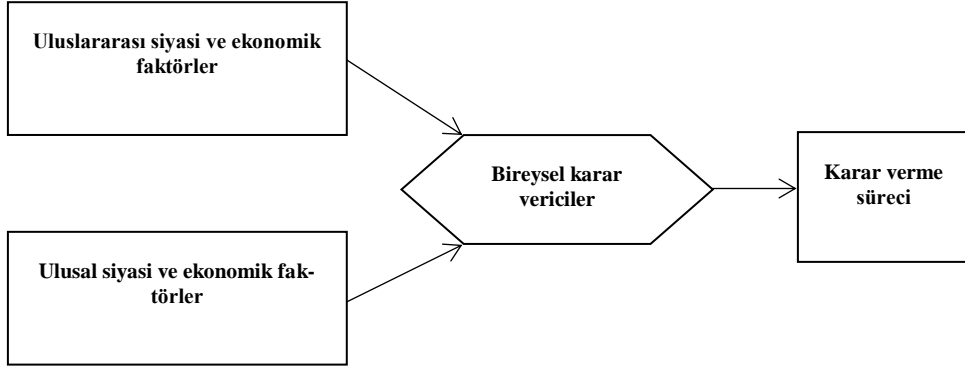
Jakob Gustavsson, uluslararası sistemde devletlerin bireysel eylemlerinin etkisinden yola çıkarak bir dış politika teorisi oluşturmuştur. Genel anlamda kabullenilmiş ve açıklaması netleşmiş bir dış politika teorisi bulunmadığından yola çıkan Gustavsson, fenomenolojik bir yaklaşımla ele aldığı dış politika teorisinde Richard Snyder’ın, James Rosenau’nun görüşleri ekseninde bir tanım oluşturmuştur. Gustavsson, yapısal koşullar değerlendirildiğinde “objektif kuvvetler” olarak adlandırdığı karar vericilerin öznel faktörlerini ele alarak dış politikayı açıklamaktadır. James Rosenau’nun kavramsal açıklaması karşılaştırmalı dış politika şeklinde değerlendirilmiş ve göreceli önemleri ile ilgili birkaç formülasyon elde edilmiştir. Rosenau, dış politika etiketi altında politik davranışların ve yapısal koşulların istatistiksel korelasyonlar kurmaya çalışan olay verisine nicel yöntemler uygulamıştır. 1960 ve 1970’lerin başında Rosenau’nun ön teorisi, ABD’deki üniversitelerde araştırma projelerinde yer alarak karşılaştırmalı dış politika kavramı altında açıklamalar yapılmaya başlamıştır. “Sekiz farklı ülkede beş temel değişkenin önemini içeren sekiz sütunlu bir tablo oluşturmuştur” (Smith, Hadfield ve Dunna, 2016, s. 5). Dış politika olgularının diğer siyasi süreçler kadar karşılaştırmalı analizine tabi bir düşünce benimseyen Rosenau, aktörlerin eylemlerinin ve davranışlarının dış politika analizlerinde kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır. Dış politika olgularının karmaşıklığa değinen Rosenau, karmaşıklıkların süreçten uzak olmadığını ve onların dış politikanın dinamikleri bakımından göz ardı edilemeyecek ve devre dışı tutulamayacak derecede öneme sahip olduğunu belirtmektedir. , Steve Smith’in dış politika olgusuna da değinerek; dış politikanın genellenebilir olgusal açıklaması olmadığını ve istatistiksel yöntemlerin kullanımının genel teori adına zorlayıcı bir unsur olduğunu belirtmiştir. Dış politikayı değişikliğe taşıyan unsurları bir formülasyon içinde ele alan Gustavsson, bunları üç farklı modelle yansıtmıştır. Kontrol listesi modeli, yapısal kısıt modeli ve çevrimsel modeller ile dış politikayı ayırt etmektedir.

Kontrol listesi modelleri üç analitik adım üzerine kuruludur. Birincisi bazı potansiyel arka plan faktörleri, ikincisi karar verme sürecine ait algılayıcı faktörler ve üçüncü olarak bunları bir sonuca bağlayan unsurlar. Kalevi Holsti (1982) ve Charles Hermann (1990) tarafından geliştirilen bu modellerde; bağımsız değişkenlerin ve bunların hükümet içinde ele alınabileceği mekanizmaların açıklayıcı tanımları açısından geniş bir yelpazeye sahip olmaları açıklanmaktadır. Model’e göre bağımsız değişkenler “liderler yani karar vericiler” olarak ele alınmaktadır.

Yapısal kısıtlar modelleri; eski adımı belirlemek, eski politikayı istikrara sokan ve değişim baskılarından politikada fiili bir değişikliğe götürmekten alıkoyan faktörleri tanımlamak için daha yoğun bir kategoride odaklanmak olarak ele alınmıştır. Bu kategori Kjell Goldmann (1988) ve David Skidmore (1994) tarafından geliştirilen modelleri kapsamaktadır.

Çevrimsel modelde, dış politika değişimine yol açan süreçlerde tekrar eden kalıpları saptamak için daha uzun zaman periyodlarının araştırılmasını savunulmaktadır. Walter Carlinaes (1993) ve Jerel Rosati (1993) tarafından geliştirilen bu modelde iki farklı yapısal ön görüleri bulunmaktadır. Rosati, diyalektik bir görüşle birlikte istikrar dönemlerinin düzenli olarak geçiş dönemleriyle kesintiye uğradığını belirtirken; Carlinaes, bireyselleşmeye dayanan ve tarihi araştırmaları ele alan bir görüşün kombinasyonu şeklinde ele alınmasını savunmaktadır.

Gustavsson üç aşamalı olarak dış politikanın değişim gerekçeleri açıklamaktadır. Bireysel karar vericilerin etkisi ile karar alma sürecinde yaşanan politik değişimlerden söz eden Gustavsson, siyasi ve ekonomik faktörlerin değişimlere sebep olabildiğini belirtmektedir. Uluslararası politikanın güç unsuru olan ve ulusal güvenliğin geleneksel ilkesi olan askeri yönlerin etkisini değişmelere yönelik bir sebep olarak gösteren teorisyen, siyasi faktörlerin gölgesindeki tüm etmenleri değerlendirmektedir. Siyasi partilerin, ekonomik faktörlere dayandırıldığını savunan Gustavsson, siyasi aktörlerin dış politika değişimde tüm unsurları ele alması gerektiğine değinmektedir (Gustavsson, 1998, ss.16-27).

Şekil 1: Dış Politikanın Faktörleri (Gustavsson, 1988, s. 21)

4. Medyanın Dış Politikada Rolü

Medya, haberdar etme, toplumsallaştırma, bireylerin ve onların bir toplamı olarak toplumların gündelik yaşamlarını düzenleyici özelliklerinin yanı sıra, siyasal anlamda yönetenler arasındaki en önemli iletişim köprüsüdür (Berzah, 2006, s. 1). “Medya, en temelde enformasyon göndermeye, almaya, depolamaya ve edinmeye yarayan araçtır” (Poe, 2015, s. 32)

Medya, siyasal gerçekliği kapsayan neredeyse sınırsız olaylar zenginliğini tam ve eksiksiz aktarma konusunda son derece sınırlı kapasiteye sahiptir. Bu yüzden her zaman konularını seçmek ve sunum şeklini tercih etmek zorundadır (Meyer, 2004, s. 46). Medyanın olayları aktarırken oluşturduğu çerçevede medya kuruluşlarının içinde yer aldığı ekonomik ve siyasal yapı belirleyici olmakta; medya, içinde yer aldığı yapının gerekleri doğrultusunda toplumu etkilemekte ve yönlendirmektedir (Berzah, 2006, s.5). Vatandaşlar ve kamu çalışanları, mesaj göndermek, gönderilen mesajları almak için medyaya bağlıdırlar. “Bir şekilde medya organizasyonlarının hükümeti kontrol etmede yasal olarak korunan bir iç olduğu düşünülebilir” (Lawrance, 2009, ss. 102-103). “Basitçe söylemek gerekirse belli bir dönemin medyası hegemonyanın üretimine, meşruiyetine ve devamlılığına katkıda bulunur” (Erkan, 2017, s. 259).

Haber medyasında siyasi bir propagandalaşma ve haber içeriklerini kitleleri kendine çekme yönünde manipüle etme gibi etki alanları olarak ele alındığında, haber söylemlerindeki ideolojik kavramlar kamuoyunu bu doğrultuda etki altına alma olarak ortaya çıkmaktadır. Van Dijk’in haber söylemlerini sıraladığı sistemde; metin anlam bilimi, yerel ve küresel bütünlük, etkiler, üst yapılar (haber şemaları), üslup ve retorik, sosyal kognisyon ve sosyal ve kültürel bağlamlar haber medyasında sistematik şekilde yer almaktadır. Enformasyon aktarımı aracı olan haber medyasında ideolojik söylemler bu doğrultuda zaman zaman misenformasyon ve dezenformasyona uğrayarak kamuoyuna aktarılmıştır.

Haber medyasında bu denetim stratejileri olan enformasyon aktarım çeşitliliği, bilginin sunulmuş şeklinde belli bir kanaat iklimi oluşturmaktadır. Kamuoyu gündemi oluşturacak haber başlıklarının sözcüklerin seçimi, kimi konulara yapılan ısrarlı vurgulamalar yanında, kimi toplumsal siyasal gerçekliklere bilinçli olarak yer verilmemesi, alıcı kitlenin özellikle belli konulara dikkatlerinin çekilişi gibi faktörler önemli bir denetim stratejisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Alp, 2011, s. 115).

Medyanın açıklayıcı bir yaklaşımla ele alınabilmesi adına bazı modeller ele alınmıştır. Bunlar; Çoğulcu model ve elit model yaklaşımlarıdır.

‘Çoğulcu model’; gücün herhangi bir çıkar grubu ya da diğerlerine hâkim olmasını engelleyecek şekilde toplum içerisinde dağılmış olduğunu varsayar. Çoğulcu modelde, medya ve kamuoyunun siyasi etken olarak bağımsız olduğu, belli konularda hükümet üzerinde sınırlayıcı kabul edildiği yaklaşımdır. Kamuoyunun fikir ve görüşlerini hükümet üzerinde etkileme süreçleri doğrudan seçimler, kamuoyu yoklamaları, halkın medya yoluyla temsili yer almaktadır (Robinson, 2001, s. 169).

‘Elit model’; gücün siyasete ve topluma hâkim olabilen bir elit grup elinde toplandığını varsayar. Medya, politika yapımcıların bir bakıma sözcüsü olurken, hükümet politikalarını halk üzerinde etkilemek adına daha az bağımsız etki türünü oluşturmaktadır. Elit modele göre; politika yapımcılarını etkileyen faktörlerin çokluğu nedeniyle de olsa kamuoyu politika üzerinde minimum düzeyde etkili olmaktadır (Robinson, 2001, s.169).

Medya haberlerinin politik gelişimleri etkilediği iki tür bulunmaktadır. Dolaylı yol; medyanın kamuoyunu etkilemesi, demokratik süreç kapsamında kamuoyunun da politika yapımcıları etkilemesidir. Doğrudan yol; karar vericilerin medyada yer alan haberlerden doğrudan etkilenmeleri sürecidir. Etki türleri olarak da dört farklı etki türü tespit etmek mümkündür. CNN Etkisi, Hızlandırıcı Etki, Mümkün Kılma Etkisi, Engelleyici Etki.

‘CNN Etkisi’; medya haberleri politika yapımcılarını belli bir politika benimsemeye sevk ederek doğrudan rol oynadığında ortaya çıkmaktadır. ‘CNN Etkisi’ kavramı, medyanın gündem oluşturduğu politik konularda ve medyada yer alışıyla ilgili olarak kamuoyunun politika yapımcıları belli konularda karar almaya zorlamasıdır. Buna göre, medya objektiflikten sapmak bir yana objektif insanî değerleri esas alan yayınlarıyla özellikle tartışmalı karar ve uygulamaların gözden geçirilmesi anlamında kamu görevi görmektedir. (Denk, 2009, s. 3). CNN Etkisinde, medyanın politika yapımcılar tarafından kontrolü ele geçirerek, kritik diplomatik konularda karar verme süreçlerini etkilemektedir. CNN Etkisinde önemli olan nokta; gerçek zamanlı iletişim teknolojilerinin yerel olaylarda izleyiciyi, küresel politik olaylarda ise politik elitleri provoke edebileceğidir (Robinson, 2001, ss. 613-633).

‘Hızlandırıcı Etki’; politika yapıcı ya da karar vericilerin belirli bir konuda hızlı bir tepki vermesidir. Medyanın herhangi bir etkisi olup olmadığı tartışılrsa da politika yapımcılar aynı şekilde tepkilerini vermektedir. “Örneğin: 1991 Kuzey Irak krizinde medya ilgisi ABD’nin müdahalede bulunma kararını hızlandırmıştır.”

Medyanın, politika yapımcılarına, belli bir politikayla ilgili halk desteği elde ederek o politikayı izleme imkânı tanınmasıdır. 11 Eylül saldırılarının medyada yer alma Bush’un ‘Teröre karşı savaş’ söyleminde ve demokratik yönetimi otokrat yönetimlere taşımak amacıyla Afganistan ve Irak’a operasyon düzenlemesini haklın desteğine dayandırabilmesi ‘medyanın mümkün kılma etkisini’ göstermektedir.

Gerçekleştirilen saldırılar ve saldırıların kitlesel medyada verilmesi Amerikan vatandaşlarının arasında daha mücadeleci dış politikayı savunan bir seçmen kitlesi oluşturmuştur (Robinson, 2001, s. 178).

‘Engelleyici Etki’; medyada yer alan olumsuz haberlerin kamuoyu üzerinde oluşturabileceği etkinin politika yapıcılarını engellemesi ve belli bir politik düşünceyi uygulamakta sınırlandırmasıdır. Vietnam Savaşı’nda kaybolan ABD askerlerinin medyada yer almasıyla politika yapıcılarını engelleyici etki çerçevesinde etkilemiştir (Robinson, 2000, s.178). Medya, dış politika üzerinde etkili olan, devletlerin resmi görüşlerinin kamuoyuna aktarılmasına, politika yapıcılarının dış politika ilgili görüşlerini yansıtmaya ve böylelikle gündem oluşturmaya kaynak oluşturmaktadır. Bu nedenle, iletişim araçlarının sahiplik yapısı kamusal alanın kalitesini ve politik katılımı belirlemektedir (Erkan, 2017, s. 260). Kamuoyunu yönlendirme açısından etken olan medya; halk üzerinde algı oluşturmak, milli politik kritiklerini aktarmak, kanaatleri değiştirmek ve hükümetler üzerinde bir baskı mekanizması görevi yapmak gibi faaliyetleri vardır (Aytekin, 2013, s. 176).

5. Sonuç

Dış politikada devletlerin içe dönük çıkar siyasetlerinin dış arenada ülkeye güç kazandırması adına çeşitli politik yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar teorik açıdan farklılıklar gösterse de sonuçta ülke çıkarlarına uygun bir politika temel amaç olarak ele alınmaktadır. Karar verici unsurların dış politikada etken bir güç olduğu görüşünden yola çıkılarak karar vericilerin bazı güçlerin etkisinde kalabildiği görüşü savunulmaktadır. Güç unsurların başında yer alan kamuoyu, medya aracılığıyla dış politika kararlarından karar vericiler üstünde bir baskı oluşturmaktadır. Dış politikada karar verme yaklaşımında tek başına hakim gücün belli bir unsur oluşturmadığı bu gücü kıran etkenlerin başında kamuoyu destekli medya olduğu kabul edilmektedir. Bu çalışmada temel amaç dış politikanın hangi unsurlara dayandırıldığı ve dış politikada medyanın nasıl bir faktör oluşturduğu konusunda açıklamaları teorisyenler ve dış politika terimleri açısından değerlendirmektir. Robert Putnam ve Jakob Gustavsson’un dış politikada konusundaki teorileri açıklanarak dış politika yaklaşımları ele alınmıştır. İki teorisyenin dış politikada temel oluşturan güçlerin neler olduğu ve hangi sonuçları ortaya çıkardığı görüşü çalışmada yansıtılmıştır. Dış politika ve medya ilişkisi bağlamında medyanın rolü ele alınarak baş ilkelere açıklanmıştır.

Kaynakça

- Aksu, M. (2004). “Türk Dış Politikası Karar Alma Mekanizmasının İşleyişi: 2. Körfez Krizi Örneği”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Alp, H. (2011). “Küreselleşme Sürecinde Medyadaki Dezenformasyon ve Irak İşgali Örneği”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi.
- Arı, T. (2006). *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Arı, T. (2000). *Amerika’da Siyasal Yapı, Lobiler ve Dış Politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arı, T. (2013). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. Bursa: Mkm Yayıncılık.
- Aydınlı, E., Kurubaş, E. ve Özdemir, H. (2009). *Yöntem, Kuram, Kompo Türk Uluslararası İlişkiler Disiplininde Vizyon Arayışları*. Ankara: Asil Yayınları.
- Berzah, M. Ç. (2006). *Medyanın Ördüğü Berlin Duvarı*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Brown, C. ve Ainley, K. (2006). *Uluslararası İlişkileri Anlamak*. İstanbul: Yayıncıdan Yayınları.
- Denk, E. (2009). *Türk Basınında Dış Politika*. Ankara: Akademik Orta Doğu Yayınları.
- Ereker, F. (2010). “Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi”. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Ersin, E. (2017). “New Media, Public Sphere and Democracy”. *Journal of Media Critiques*.
- Goldstein, J. ve Pevehouse, J. C. (2015). *Uluslararası İlişkiler*. Ankara: BB101 Yayınları.
- Gözen, R. (2001). *Dış Politika nedir? 21.Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Hill, C. (2003). *The Changing Politics of Foreign Policy*. New York: Palgrave MacMilan.

- Hudson, V. M. (2005). "Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations". *Foreign Policy Analysis*.
- Huntington, S. P. (2013). *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*. İstanbul: Okuyan Us.
- Gustavsson, J. (1998). *The Politics Foreign Policy Change*. Sweden: Lund University Press.
- Keohane, R. O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in World Political Economy*. New Jersey: Princeton University Press.
- Lawrance, D. G. (2009). *The Politics of Diversity*. California: Belmont Wardsworth Publishing.
- Meyer, T. (2004). *Medya Demokrasisi*. İstanbul: Kültür Yayınları.
- Oran, B. (2000). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Poe, M. 2015. *İletişim Tarihi: Konuşmanın Evriminden İnternete Medya ve Toplum*. İstanbul: Işık Yayınları.
- Putnam, R. D. (1998). "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games". *International Organization*. 42(3).
- Robinson, P. (2001). "Medya ve Kamuoyunun Rolü, Dış Politika". Steve Smith, Amelia Hadfield, Tim Dunne (der). *Foreign Policy: Theories, Actors and Cases* içinde. Oxford: Oxford University Press.
- Robinson, P. (2000). *The Policy Media Interaction Model-Measuring Media Power During Humanitarian Journal of Peace Research*. London: University of Liverpool.
- Smith, S., Hadfield A. ve Dunna T. (2016). *Dış Politika, Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar*. Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Synder, R. C. (1962). *Foreign Policy Decision Making: An Approach to the Study of International Politics*. New York: Free Press.
- Tarhan, A. (2013). "Türk Dış Politikasını Belirleyen Faktörler ve 21. Yüzyıl Olaylarıyla Türk Dış Politikası". *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tarhan, N. (2004). *Asimetrik Savaş, Politik Psikoloji*. İstanbul: Timaş.
- Turan, K. (2012). *Tersine Dönmüş İki Seviyeli Bir Oyun*. Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F Uluslararası İlişkiler Bölümü.
- Voss J. ve Dorsey, E. 1992. "Perception and International Relations". Eric Singer and Valerie Hodson (der.). *Political Psychology and Foreign Policy* içinde. Boulder: Westview Press,
- Wilson, A. C. (2010). "Putnam's Two-Level Game: Case Studies of Serbian and Russian Reactions to the Kosovar and Chechen Independence Movements". ABD: The Ohio State University, Graduate Program Slavic and East European Studies.
- Yılmaz, A. (2013). *Küresel Dünyada Uluslararası İlişkiler*. Ankara: Kadim Yayınları.